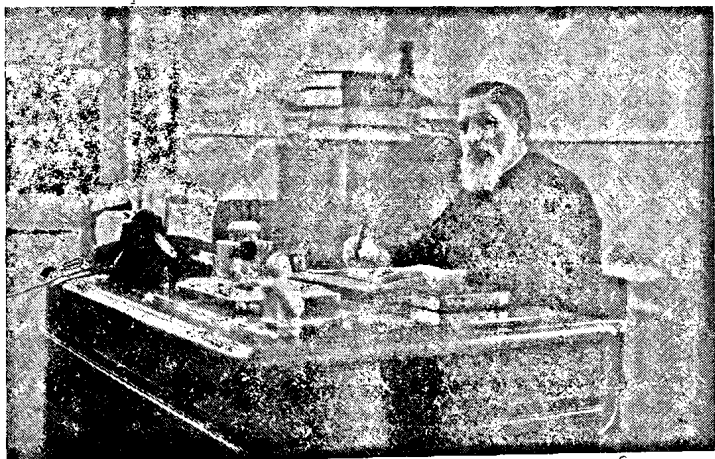

ՄԱՐԴ ՄԵ ԵՒ ԳՈՐԾ ՄԸ

Արժանապատիւ Տ. Հայկազուն Ա. Քհնյ. Ոսկերիչեանի «Հաւաստիս Բեմեմ» երկասիրութիւնը իր մտքի և հոգիի երրորդ արգասիքն է, «Սրսիս Բեմեմ» և «Խղճիս Բեմեմ» հոգեչունչ և բարձրորէն շինիչ գործերէն վերջ, որոնց երրորդութիւնը կուզայ այս կերպով ամբողջացնելու ոչ միայն իր հոգեկան դիմագիծը այլ մանաւանդ լրացնելու իր աւետարանի պաշտօնեային և ազգային դաստիարակի զեղուն տուրքը, իր պաշտած Եկեղեցիին և Դպրոցին, որոնց տարիներու հոգեկրուած հրայրքները զիրար բզքտեցին,

րել ու մխիթարուիլ, Սակայն քիչ չէ թիւը անոնց՝ որոնք նոյն ճամբայէն և նոյն կուշումներու ի հաշիւ կամաւորուած, զերծ մնացած են ճակատագրի այդ դառնութիւններէն, հաւանաբար քաղցրութեան կաթիլ մը չունենալուն համար իրենց հոգիին խորը,

Քառասուն տարիներ շարունակ, Տէր Հայկազուն Ա. Քհնյ. Ոսկերիչեան ծառայեց Հայ Դպրոցին, Հայ Եկեղեցիին և Դպրութեան, կուշումներու ամենէն ազնուագոյններուն, ազնիւ անչափանդրութեամբ, Հայեցի և ապա բարձրագոյն կրթութեան բարիքներով օժտուած անխկա տարաւ այդ աշխատանքը նախ Երուսաղէմի, յետոյ Մարաշի և Այնթապի երկրորդական վարժարաններու մէջ, իբրեւ ուսուցիչ և տեսուչ:

Արժանապատիւ Տ. Հայկազուն Ա. Քհնյ. Ոսկերիչեան

լուսաւորելու մարդոց հոգիները և փշրելու իր սիրտը: Ու այժմ իր հոգին յուզող անհուն կրակներուն մէջ, վերջալուսային բոլնկումով մը ան մեղմօրէն կը հալի, գուցէ իր քաղցրութենէն, իր տարիներու խարտեաչ երազի այլևս ամայի ուստային դիմաց:

Ճակատագիր պիտի ըսեն մարդիկ ու անցնին, ճակատագիրը հայ մտքի ու հոգիի պաշտօնեային: Եթէ ճիշդ ըլլար անզգած ու անտարբեր հոգիներու այս արատայտութիւնը, գուցէ կարելի ըլլար մխիթա-

Համաշխարհային առաջին պատերազմին հրաշքով ազատուած կը վերադառնայ Երուսաղէմ, իր նախկին օրրանը, ստանձնելով ուսուցչական պաշտօններ վերաբացուած Ընծայարանի մէջ:

Ապա Թորգոմ Սրբազանի փափաքին և պնդումներուն վրայ 1918ին կը ձեռնադրուի քահանայ Աղեքսանդրիոյ Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցիին համար, ինչպէս նաև իբրեւ առաջնորդական փոխանորդ և վերասեսուչ Պօղոսեան ազգային վարժարաններու:

Սակայն իր ձեռնբերեց և անկախ ոգին ի վերջոյ չի կրնար հաշտուիլ ժամանակի հակընդդէմ պարտադրանքներուն, և 1924ին Աղեքսանդրիոյ Ռեմէթ թաղին մէջ կը հիմնէ իր սեպհական Հայկազեան երկսեռ կրթարանը, փրկելու համար թաղին հայ մատաղ սերունդը օտար վարժարաններու վտանգէն և անոնց ջամբելու տոհմային և խնամեալ դաստիարակութիւն մը:

Երեսուն տարիներ շարունակ այս հոգեւոր ու կրթական մշակը, ի գին ամէն կարգի զոհողութիւններու, բնաւ իր աշնուագոյնը, հայ նոր սերունդին կարենալ տալու համար տոհմային կրթութիւն և ոգի:

Քանի մը տարիներ առաջ, իր հոգիի և մտքի զաւակները, իբրեւ երախտագիտութեան զոյգն առհաւատչեայ, գեղեցիկ մտածումը ունեցան հանդիսաւորու իր քահանայութեան երեսնամեայ և ուսուցչութեան քառասնամեայ յոբելեանը, այս կերպով բերելով իրենց հանդիսաւոր վկայութիւնը գործին և զայն հիմնող պատանական մշակին՝ կարծես քաղցրացնելու համար պահ մը տարիներու զրկանքն ու դառնութիւնները, որոնք բաժինը կը կազմեն մեր կեանքին մէջ, մտքի և հոգիի անձնագոհներուն:

Տէր Հայկազունի բովանդակ կեանքը այս կերպով եղած է ջերմագին հետամտութիւն մը լոյսի և ճշմարտութեան, ոչ թէ ծխակաւար շրթներով, այլ հոգիով: Իբրեկեղեցական, ուսուցիչ, վարչական, մարզ, և սրտի ու գրչի գործաւոր, իր կեանքը խանդավառ և իմաստուն բարեացակամութիւններու շարք մըն է եղած, վեր բըռնելով միշտ իր մէջ կոչումի և ծառայութեան մարգը:

*

Այս բոլորը սակայն իր երէկը կը կազմեն, որոնք հակառակ իրենց տաժանքին ու քրտինքին, կը լեցնէին իր հոգին սփոփարար ու ջերմ մխիթարութիւններով, որովհետեւ դեռ կանգուն կը մնար իր կրթարանը, իր հոգիին ու մտքին կարելի դէմքը, իր միակ սփոփանքը: Այսօր իր բոլոր տըրտմութիւններու և դառնութիւններու կողքին, վերջնականօրէն կը փակուի Հայկազեան վարժարանը, որ իր հոգիի ու մտքի պլպլումը բոցին պատրոյգը կազմեց տարիներով:

Տակաւին քանի մը շաբաթներ առաջ,

սրտի անսահման մորմոքումով, ակնարկելով իրեն համար աղէտի մը նշանակութիւն և ծաւալ ունեցող այս իրողութեան, կը գրէր ինծի, «Անհունօրէն դժբախտ կը զգամ ինքզինքս, վասնզի Հայկազեան վարժարանի փակումով ես անյուսօրէն թագած կ'ըլլամ իմ հինգերորդ զաւակս»:

Տխուր բան է անտարակոյս ձեռնաթափ և անզօր կենալ իր տարիներու իրագործած երազի փլատակին դիմաց: Իր ջանքերով ու աշխատութեամբը կառուցուած էր այդ շէնքը, որ քարեղէն ըլլալէ առաջ ոգի էր ու զաւապար: Ու ան այսօր շէնքի մը աւերակէն աւելի՝ երազի մը փլատակին առջև կանգնած կը զգայ ինքզինքը:

Տխուր է տեսնելու, իսկոյն բացատրելի ըստ ինքեան: Սակայն աւելի տխուր է և անգութ զայն դարմանել չուզելու զգացումը: Միթէ՞ անհնար էր փրկել կրթական այդ հաստատութիւնը, հալածող կեդրոնի մը մէջ, ուր վառուած իւրաքանչիւր մտքի լոյսը սփոփարար բարիք մը և օժանդակութիւն մըն է մեր կեանքի և հոգեկան արժէքներուն տեւականացման և հոգիի յաղթանակին: Ահաւասիկ հարց մը որ այս առիթով մեզի տխուր մտածումներու և եղբակացութիւններու կը տանի: Չենք ուզը մասնաւորել մեր հարցապնդումը, ոչ ալ մասնանշել պատասխանատուները մեր լեզուին, տոհմային կրթութեան և ցեղային ոգիին: Այդ դժօրակիրները վաղուց է որ դադրած են իրենց իրական գերէն: «Մարդ է որ գործէ գերկիր», յաւիտեական է ճշմարտութիւնը ամէն ժամանակի և տեղի համար և կեանքի բոլոր մարգերուն վրայ: Ամինն լաւ հողը կրնայ դառնալ խոպան և անօգուտ և շաւաղոյն պատեհութիւնները անօգտագործելի, երբ կը պակսի զգացող սիրտը և ժիր ձեռքը: Նոյն է պարագան մտաւոր և հոգեկան անդատաններու համար, երբ աղօտ է մեր գիտակցութիւնը, ցամաք են մեր զգացումները դէպի մեր մտքի ու հոգիի հաստատութիւնները, տափաւ և կը խաւարի զանոնք կ'եղանացող լոյսը:

Երկրորդ կարեւոր պարագան, ոչ միայն տակաւ կը նստանայ մեր արժէքներուն վրայ գուրգուրացող անհատներու թիւը, այլ անոնք, որոնք մեր այժմու ազգային կեանքի տխուր բերումներով այդ փրկարար

գործը ընելու կը կանչուին, չունին այդ արժեքներու գիտակցութիւնը, և չեն զգար թէ յանուն մեր պատմութեան և մեր ժողովուրդի մեծ սկզբունքներուն, որոնց շնորհիւ ան տեւած է իրագործած է ինքզինքը, ինչ պարտին ընել, Անոնք գուրկ են մեր ժողովուրդի պատմական գիտակցութենէն, և բարտէն չփացած, նիւստօրուան տապնապը, որ նիւթական է և չէ եղած երբեք:

Փրանսացի մեծ մատենագիրը Վ. Լ. իրաւամբ ըսած է, ամէն անգամ որ դպրոց մը կը գոցուի, բանտին դուռներն են որ կը բացուին: Իսկ մեր մէջ մեր ազգային կըրթարաններու փակումը մեր մանուկներուն առջև կը բացուին օտար վարժարաններու դռները, մեզ մեր արժեքներէն և տոհմային ոգիէն խորթացնող և օտար փարայններ առաջնորդող ճամբաները: Այսօր Հայկազեան վարժարանն է որ կը գոցուի ու վաղը գուցէ ուրիշ մը, ասոնք ժամանակի գէշ նշաններ են, նշաններ՝ տոհմային ոգիի թուլացման և մեր արժեքներու նկատմամբ անտարբեր վերաբերմունքի, վաճառի հրաշք մը գործելու չափ դժուար է այսօր վարժարան մը և անով պայմանաւոր կրթական գործ մը և ոգի մը ստեղծել մեր օտարութիւններուն մէջ:

Ժիշդ է թէ Տէր Հայկազունի կեանքին ամենն անուշ և լուսաւոր էջն է որ կը գոցուի ընդմիջտ, Հայկազեան վարժարանի փակուելովը, որուն մէջ սակայն յանցանքի և պատասխանատուութեան ու եւ բաժին չունի կրթական այդ գործին պատուական հիմնադիրն ու զեկաւալը: Անիկա երեսուն տարիներ շարունակ ըրաւ իր լուսազոյնը, հասցնելով կրթական այդ գործը իր նիւթական ու բարոյական գոհացուցիչ արդիւնքին: Տարիքին հարկադրանքը և իր ուժերուն անբաւարարութիւնը եթէ այժմ կ'արգիլեն զինք գործը շարունակելէ, մեր տոհմային կրթութեան և լեզուին պատասխանատու մարմիններուն կը մնար զայն օգտագործելու կերպը մտածելու պարագան:

«Հաւաստիս Բեմին»

Անթիսիթար է Տէր Հայկազունը, մաքի, սրաի այս պատուական մշակը, փառքի իր

վարժարանի փակումով անիկա կը կորսնցնէ իր սիրելագոյն գաւազը: Ու միթարեւու համար ինքզինքը և զանոնք որոնք առնւում են բաժնեկից են իր ցաւին, անիկա իր հիւանդութեան մահիճին մէջ, աղօթքի մը նուիրականութեամբ մեզի կը Վերցնայի իր հոգիին կտակը, իր երրորդ երկասիրութիւնը:

Հոգեշնորհ հեղինակը իրաւամբ աղօթագիրք կոչած է հոգիներ առաջնորդելու սահմանուած այս հոգեշահ հաւորը: Հոգին կ'աղօթէ երբ կը տառապի, կամ երբ կուայ իր սիրոյն մէջ, երախտամոռ ու արհամարհուած զգալով ինքզինքը: Սէր և վիշտ, արա խորունկ աղբիւրները Տէր Հայկազունի «Հաւաստիս Բեմին» երկասիրութեան: Արիւնող սիրտը կը յայտնէ ինքզինքը աղօթական միմունքներով, և իրաւունք ունի ֆրանսացի քերթողը երբ կ'ըսէ թէ «ամենն են տրտում երգերը ամենն գեղեցիկներն են», և Վերցնայումը հեծկտուքներով տողուած կտակ մըն է ու ամենն գեղեցիկը Տէր Հայկազունի երկասիրութիւններուն:

Հատորը լեցնող նիւթերը, ճշմարիտ կրօնի և աստուածաշատութեան նիւթերէն սկսեալ մինչև Հայր մերի իմաստուն մեկնութիւնը, և մեր Տիրոջ կեանքի սըրբատուել և բանաստեղծական վերբերումներն ու ապաշխարութեան խորհուրդի գատուները, այնքան անուշ են և նոյն ատեն տրտալից, որ կ'առնինքնեն ոչ միայն ընթերցողի միտքն ու հոգին, այլ կրնան հպիլ նաև Աստուծոյ սրտին:

Սրտագին և դառնօրէն յուզիչ շեշտով մը հոգեզգացունած են հատորը լեցնող սրտի ու մտքի բոլոր արտայայտութիւնները, վաճառի գրուած են հոգիով ու ճշմարտութեամբ: Անոնց թիւիքը հզօր է և լայն, զի է ծանրաբեռնուած աւելորդաբանութեամբ և հետեւաբար զիւրութեամբ կը բացուի Աւետարանի սիւքերուն: Հոն ամէն ինչ պաշտամունք է և աղօթք, իրիւ գերազույց այդ արտայայտութիւնը իր վշտահար բայց սիրով սրտին:

Մարդիկ կ'աղօթեն երբ անզօր են զիրենք հարուածող ճակատագրական դժուարութիւններուն առջև: Մայրը կ'աղօթէ լուսութեան մէջ իր մեռնող գաւազի սնարին: Համարողը կ'աղօթէ անդունդներով լե-

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Բանապաշտութիւն յղացքը, արդի հաս-
կացողութեամբ, Աստուածաբանական բա-
ցատրութիւն մըն է. և ցոյց կուտայ մե-
թոտ՝ կամ զրուծիւն մը, Հնութեան մէջ
և ժամանակակից շրջանին այս յղացքը զա-
նազան առիթներով բացատրուած է իր լայն
և նեղ առումին մէջ. իր լայն առումին մէջ
Բանապաշտութիւնը մտածելակերպ մըն է
որ ընդհանրապէս հիմնաւորուած է կրօնա-
կան ճշմարտութեան, խղճի և տրամաբա-
նութեան վրայ. իր նեղ առումին մէջ Բա-
նապաշտութիւնը անունն է մասնաւոր գրգի-
րոցի մը կամ իմաստասիրական դրութեան
մը որ ժամանակակից շրջանին *démodé* է։
Բանապաշտութիւնը իրեն իրեն հակոտնեայ
դրութիւն ունի Բնութեանապաշտութիւնը։

ԺԸ. դարու կիսուն վէճ մը սկսած է
Բանապաշտներու և Բնութեանապաշտներու
միջև. վէճին առարկան Յայտնութիւնն է։

1. — Յայնուքեան կաբիլիւթիւնը։
2. — Յայնուքեան գոյութիւնը և
3. — Յայնուքեան բարիքները։

Բնութեանապաշտները մի անգամ ընդ
միշտ միբժամ են Յայտնութիւնը, ու իրենց
հակառակորդները պնդած են թէ գերբնա-

ցուն ամայութեան մէջ. մեղաւորը կ'ա-
զօթէ երբ զինք կը հալածէ խղճի խայթը։
Ու այս բոլորը կը միացնեն իրենց ձեռ-
քերը իրենց տրուած հոգիի ստուերին ու
լուսթեան մէջ, և օգնութիւն կը խնդրեն
Բարձրեալէն։

Տէր Հայկազունի Վերքնձայում հատորը
աղօթագրքի մը մրմնջեցնելով և քաղցրու-
թեամբ կը յորդի, գուցէ անոր համար, որ
ան այս պահուս լքուած իր ուժերէն, իր
երազներէն և մխիթարութիւններէն, կ'ա-
պաւինի Անոր՝ որ գերագոյն մխիթարիչն
է բեկուած բոլոր սիրտերուն։

Մխիթարել ու մխիթարուիլ ահա ճշ-
մարիտ ու միակ գործը մաքի և հոգիի
շակին, Աւետարանի ճշմարիտ և հաւա-
տարիմ պաշտօնակիրն։

ՆՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

կան Օայտնութիւնը, որ «ի վեր է քան
զմիտս և զխորհուրդս» կրնայ մեկնուիլ
Բանապաշտ հասկացողութեամբ։

Բանապաշտները երկու խումբերու կը
բաժնուին։

ա) — Բացարձակ Բանապաշտ վարդա-
պետութեան հետեւողներ և

բ) — Ընդհանուր և յարաբերական Բա-
նապաշտութեան հետեւողներ։

Առաջինները Օայտնութիւնը հարցականի
մը առջև կը դնեն, առանց սակայն Բնա-
պաշտական կեցուածք մը որդեգրելու. իսկ
երկրորդ խումբը կը փորձէ միկնել և լու-
սաբանել Օայտնութիւնը Գրիստոնէական
կեցուածքով և հաւատքով։

Բանդ, Բանապաշտ այս զոյգ կեցուածք-
ներուն ալ մէջ զատորոշում մը կ'ընէ «բա-
նապաշտ» և «զուտ բանապաշտ» յղացք-
ները առաջադնելով։ Առաջինը կը բացա-
տրէ իրեն Բնական կրօնք, և երկրորդը՝
իրեն կրօնք մը որ թէ՛ն կ'ընդունի գերմարդ-
կային յայտնութիւնը բայց կուրանայ անոր
Հրաշալիութիւնը։

ԺԸ. դարու կէսին սկսած է ԺԲ. դարու
սկիզբը իր ծաղկումին հանող շարժումը
Գերմանիոյ մէջ, որ ընդհանրապէս կը ճանչ-
ցուի իրեն Լուսաւորութեան «Aufklärung»
շարժում էապէս Բանապաշտական է։

Այս ժամանակաշրջանի մտաւորական-
ները բնականաբար չէին կրնար չաղգուիլ
շատ զօրաւոր իմաստասիրական հոսանք-
ներէ որոնք տիրական դրութիւններ էին
Գերմանիոյ մէջ։ Գերման մտածողներուն
մէջ առաջին անգամ Wolff-ն է որ Leibnitz-ի
իմաստասիրութիւնը և բանապաշտութիւնը
մատչելի կ'ընէ գերմաններուն, հակառակ
այն իրողութեան որ Leibnitz Բնութեանա-
պաշտ մըն էր։

Այս ժամանակաշրջանի Գերման Եկեղեցի-
ւոյ ընդհանուր վիճակն ալ բանապաշտական
ըմբռնողութեան՝ միտքերու մէջ հիմնաւոր-
ութեան պատճառներէն մէկն է։ Լուստեա-
կանները «իմացական ուղղափառութիւն»
ըլ գաւանդէին Աստուածաշունչը կարգով և
մեկնել, այնպէս ինչպէս Եկեղեցւոյ իրա-
քանչիւր անգամ կ'ըմբռնէր գայն, համա-
ձայն իր դատողութեան. և կը հաւատային
թէ մեկնողական այս ձեւը մարդկային միտ-
քը գերութենէ ազատել է . . . Աստուա-
ծաշունչի հանդէպ որդեգրուած այսպիսի